

Zadro, Petar

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:458758>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
Ak. god. 2021./2022.

Petar Zadro

Državni arhiv u Bjelovaru - od nastanka do danas

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Hrvoje Stančić
Neposredni voditelj: dr. sc. Jozo Ivanović

Zagreb, siječanj 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Arhivistika i arhivska služba.....	2
3. Povijest bjelovarskog arhiva	3
3.1. Počeci arhivske djelatnosti na području Bjelovarsko-bilogorske županije	3
3.2. Arhiv kotara Bjelovar	5
3.3. Historijski arhiv u Bjelovaru	6
3.4. Državni arhiv u Bjelovaru	11
4. Ustroj Državnog arhiva u Bjelovaru	15
4.1. Odjel općih poslova.....	16
4.2. Odjel za sređivanje i obradu gradiva	17
4.2.1. Odsjek za restauraciju i konzervaciju	17
4.3. Odjel za gradivo izvan Arhiva	18
4.3.1. Nadzor stvaratelja arhivskog i dokumentarnog gradiva	18
4.3.2. Preuzimanje arhivskog gradiva u Arhiv	20
4.4. Dokumentacijsko-informacijski odjel	21
4.5. Specijalna knjižnica DABJ	21
5. Kulturno-prosvjetna djelatnost.....	23
5.1. Izložbena djelatnost.....	23
5.2. Izdavačka djelatnost	25
5.2.1. Izdavačka djelatnost Historijskog arhiva u Bjelovaru (1961.-1982.)	25
5.2.2. Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru (2002. do danas)	26
6. Korištenje arhivskog gradiva	28
7. Zaključak.....	31
Literatura.....	32
8. Popis slika	34

Sažetak	35
Summary	36

1. Uvod

Arhivi kao informacijske institucije predstavljaju izvor za istraživanje kulture i tradicije pojedinih nacija, krajeva i ljudi. Temeljitim proučavanjem arhivske građe možemo upoznati kraj i njegovu lokalnu zajednicu iz više perspektiva. Isto svakako vrijedi za Bjelovar i njegovu okolicu. Osim što predstavlja značaj za poznavanje prošlosti, arhivsko gradivo je također važno za ostvarivanje prava građana koje arhiv pruža kroz usluge kao što su izdavanje kopija građevinskih dozvola, izvaci iz matičnih knjiga kao dokaz za stjecanje državljanstva, potvrde o školskoj spremi, sudski spisi i slično.

Na početku samog rada nalazi se dio gdje se opisuju pojmovi arhivistike, arhivske službe, arhivskih ustanova i arhivskog zakonodavstva.

Radi boljeg razumijevanja povijesti razvoja samog arhiva slijedi dio rada koji pobliže opisuje povijest odnosno tradiciju čuvanja spisa na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Nakon toga slijedi poglavlje koje opisuje nastanak i razvoj arhiva od njegovog početka, te pod kakvim uvjetima i okolnostima se razvijala arhivska djelatnost na području Bjelovarsko-bilogorske županije.

U sljedećem poglavlju se nalazi prikaz unutarnjeg ustroja i organizacije rada Državnog arhiva u Bjelovaru. Posebna pozornost posvećena je zadaćama pojedinih Odjela, a ponajviše Odjela za gradivo izvan Arhiva. U radu su također navedeni rezultati kulturno-prosvjetne djelatnosti Arhiva. Nakon toga dolazi poglavlje u kojem se nalazi pregled usluga koje arhiv nudi korisnicima. Na posljatku rada se nalazi zaključak, korištena literatura, izvori i popis slika te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. Arhivistika i arhivska služba

Arhivistika je nauka koja se bavi proučavanjem biti arhivskog gradiva, njegovog sređivanja, upravljanja, njegove povijesti i prava koje ga regulira.¹

Arhivistika je znanost, jer se proučavanjem arhivske problematike primjenjujući znanstvene metode rada utvrđuju principi, teoretske postavke, koje treba primjenjivati u arhivskoj praksi da bi se postigao cilj: korištenje i zaštita gradiva.

S obzirom na širinu svoje oblasti arhivistika je nužno vezana za druge discipline kao što je paleografija (radi čitanja starih pisama), diplomatika (radi klasifikacije starijeg gradiva), sfragistika (radi identificiranja i datiranja pečata), povijest institucija i prava (radi identificiranja i valoriziranja gradiva), kemija (radi konzervacije i restauriranje pergamenata i papira), te organizacija uredskog poslovanja (radi klasifikacije novijeg gradiva).

S obzirom na ciljeve koje želi dostići arhivistika, može se podijeliti u tri dijela:

1. Arhivistika u užem smislu tzv. čista arhivistika koja se bavi arhivskom teorijom o arhivskom gradivu, sređivanju gradiva, prirodom i strukturom arhivskih fondova i zbirki te njihovom poviješću.
2. Arhivska tehnika koja se bavi pitanjima arhivskih zgrada, njihovim lokacijama, sistemima rasvjete i zagrijavanja, provjetravanja i opremom tih zgrada, florom i faunom u spremištima i uopće vanjskim upravljanjem arhivskim gradivom, restauriranjem i konzerviranjem arhivskog gradiva, osiguranjem gradiva za slučaj elementarnih nepogoda i rata.
3. Arhivsko zakonodavstvo koje se bavi zakonskim normiranjem čuvanja arhivskog gradiva i korištenjem tog gradiva.²

¹ Brenneke, A. Archivkunde. Leipzig, 1953. str.1., Casanova, E. Archivistica. Siena, 1928. 2. izd. str. 24., Ciceri, A. Archivi e Archivistica. Milano, 1952. str. 5.

² Brenneke, A. *n. dj.* str. 1., Casanova, E. *n. dj.* str. 25-26.

3. Povijest bjelovarskog arhiva

U Hrvatskoj se pitanju sustavnog rješavanja statusa arhivske službe, arhivskih ustanova i zaštiti arhivskog gradiva prvi puta pristupilo tek nakon II. svjetskog rata. Tada su bile donesene pojedine naredbe i zakoni o zaštiti i očuvanju arhivskog gradiva među kojima je poseban značaj imao „Opći zakon o državnim arhivima“ uveden 1950. godine u tadašnjoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.³ Ovim zakonom je propisano da se osim državnih arhiva narodnih republika mogu osnivati i arhivi u velikim i povijesno značajnim gradovima. Mreža arhivskih ustanova u Hrvatskoj ustrojena je u razdoblju između 1956. pa do 1962. godine kada je „Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima“ po prvi puta donesen u Hrvatskoj⁴, a „Odlukom o određivanju područja na kojima arhivi vrše arhivsku službu“ koje je izdalo tadašnje „Izvršno vijeće Sabora“ bilo je potvrđeno ustrojstvo pojedinih arhiva.⁵ Nacionalnu arhivsku mrežu sačinjavali su: Arhiv Narodne Republike Hrvatske (zvan Državni arhiv Narodne Republike Hrvatske do 1962.) kao matični arhiv i regionalni arhivi u Bjelovaru (osnovan 1961. godine), Dubrovniku (1920.), Karlovcu (1958.), Osijeku (1957.), Pazinu (1958.), Rijeci (1949.), Sisku (1962.), Slavonskom Brodu (1959.), Splitu (1952.), Varaždinu (1951.), Zadru (1928.) i Zagrebu (1947.).

Iako su u Hrvatskoj sredinom 50-ih godina 20. stoljeća uvjeti za razvoj arhivske službe bili povoljni za osnivanje arhiva u Bjelovaru, bilo je potrebno nešto više vremena da se arhiv razvije i da djeluje na razini moderne arhivske ustanove.

3.1. Počeci arhivske djelatnosti na području Bjelovarsko-bilogorske županije

Tradicija čuvanja spisa na području Bjelovara i njegove okolice, odnosno prostorima sjeverozapadne Hrvatske seže u kasni srednji vijek. U to vrijeme čuvanje i pohrana spisa nije bilo vezano uz rad specijaliziranih institucija poput arhiva, već se vezalo uz stvaratelje čijim su radom i djelovanjem nastajali spisi. Uglavnom se radilo o crkvenim institucijama i tijelima upravne vlasti kao što su slobodni kraljevski gradovi i županije. Njihovim radom i djelovanjem stvarano je vrijedno arhivsko gradivo od kojeg su nastale vrijedne pismohrane. Tradicija čuvanja spisa u razdoblju od gotovo 150 godina, između prve polovice 16. stoljeća do polovice 18. stoljeća je bila velikim dijelom ugrožena zbog čestih osmanskih osvajanja,

³ Opći zakon o državnim arhivima. Službeni list FNRJ 12/1950., čl. 2.

⁴ Narodne novine (Zagreb). 41(1962).

⁵ Narodne novine (Zagreb). 28(1963).

zbog čega je prostor sjeverozapadne Hrvatske bio nesiguran, a većina spisa nastala u tom razdoblju je bila uništena.⁶

Zborni čazmanski kaptol, koji je osnovan 1232. godine poveljom biskupa Stjepana II, smatra se jednom od najstarijih institucija na ovom području koja je stvarala i čuvala spise. Upravo je Kaptol postao važno mjesto za čuvanje spisa jer su se u njemu pohranjivali pravno valjani spisi, regulirali su se imovinsko-pravni odnosi te definirali poslovi u skladu s tadašnjim zakonima i prilikama. U kaptolskom arhivu su se čuvali najstariji čuvani spisi čazmanskog kaptola koji su potjecali iz 1232. godine.⁷

Početkom 16. stoljeća, Kaptolski Arhiv je bio prisiljen premjestiti se iz Čazme u Svibovec kraj Varaždinskih Toplica zbog stalnih prijetnji osmanlija, no 1540. godine arhiv je bio opljačkan od strane domaćih plemića. Hrvatski sabor je morao donijeti odluku da se kaptolski arhiv pohrani u Zelini kako bi zaštitila vjerodostojnost Kaptola kao mjesta gdje se čuvaju važni spisi. Arhiv je ondje bio pohranjen do 1601. godine da bi poslije bio premješten u Zagreb. Nakon odlaska pavlina 1806. godine, čazmanski kaptol premješten je u Lepoglavu te naposljetku u Varaždin. Spisi čazmanskog kaptola se danas čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu.⁸

Osim kaptola, crkveni redovi i samostani su također bili zaslužni za stvaranje arhivskog gradiva na ovom prostoru, među kojima su najzastupljeniji pavlini u samostanima Dobra Kuća kod Daruvara, Streza – Pavlin Kloštar, Garić u Moslavini i samostan u Križevcima koji su 1926. godine preuzeli franjevci.⁹

Poglavarstvo slobodnog i kraljevskog grada Križevaca i Križevačke županije upravne su institucije koje počinju djelovati u 12. stoljeću. Arhivsko gradivo stvoreno njihovim radom je vrlo značajno za povijesna i druga istraživanja, međutim ono je tek fragmentarno sačuvano. Spisi Poglavarstva slobodnog kraljevskog grada Križevaca sačuvani su u razdoblju od 1253. do 1941. godine, dok su županijski spisi do polovice 16. stoljeća uništeni, a sačuvani su tek od 1551. do 1922. godine.¹⁰

Veće količine spisa magistrata bjelovarskog vojnog komuniteta iz razdoblja od 1772. do 1871. godine preuzela je Bjelovarska županija osnovana 1871. godine. Također je preuzela spise Đurđevačke i Varaždinske graničarske pukovnije od kraja 18. stoljeća do 1871. godine

⁶ Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 17.

⁷ Isto, str. 18.

⁸ Isto, str. 18.

⁹ Isto, str. 19.

¹⁰ Državni arhiv u Bjelovaru, Gradsko poglavarstvo Križevci 1918. - 1941. HR-DABJ-399.

koji su bili pohranjeni u zapovjedništvu pukovnija.¹¹ Uz zgradu županije na glavnom gradskom trgu 1871. godine dograđen je županijski arhiv kako bi se staro i novonastalo gradivo županijskih tijela lakše pohranilo.

Arhivsko gradivo je ostalo smješteno u županijskom arhivu čak i nakon ukidanja županijske oblasti 1922. godine, no ono je gotovo u cijelosti bilo uništeno 1946. godine. Tim činom su uništeni najznačajniji izvori za povijest ovog područja od polovine 18. stoljeća do dvadesetih godina 20. stoljeća, odnosno od osnutka bjelovarskih pukovnija do ukidanja Bjelovarsko-križevačke županije. Pojedini fragmenti gradiva ostali su sačuvani te su danas pohranjeni u Državnom arhivu u Bjelovaru.¹²

Tijekom II. svjetskog rata, velika količina gradiva uprave, pravosuđa, gospodarstva i drugih stvaratelja na ovom području je bila uništena, a jedan dio gradiva upravne i vojno-policijske provenijencije nastao radom vlasti NDH iznijet je iz Hrvatske i pohranjen u Vojnoistorijskom institutu u Beogradu.

3.2. Arhiv kotara Bjelovar

Kotarski komitet Saveza komunista Hrvatske je 20. prosinca 1956. godine osnovao Komisiju za historiju radničkog pokreta čija je misija bila prikupljanje i obrada arhivskog i memorijalnog gradiva vezanog za osnutak i djelovanje Komunističke partije, sindikalnog pokreta, građanskih političkih stranaka te narodnooslobodilačke borbe na ovom području. Komisija je postupala pod vodstvom Kotarskog komiteta komunističke partije, a djelovala je volonterski. Prikupljeno gradivo manje količine sastojalo se od izvornog arhivskog gradiva partijske i vojne provenijencije te nešto mikrofilmova iz drugih arhiva.¹³

Arhiv kotara Bjelovar osnovan je godinu dana nakon toga u Bjelovaru rješenjem Narodnog odbora kotara br. 6380/57 od 7. lipnja 1957. godine. Arhiv je bio financiran iz kotarskog proračuna, a zadaće su mu bile sakupljanje, zaštita i obrada „povijesno-arhivskog materijala“ na području kotara Bjelovar. Nadležnost Arhiva je obuhvaćala i kotare Daruvar i Križevci od kojih je bila zatražena suglasnost kao suosnivača. Prostorije, oprema i materijalna sredstva u zgradi tadašnjeg kotara su bile osigurane za rad Arhiva, a u istom prostoru dodijeljenom Arhivu djelovala je Komisija za historiju radničkog pokreta pa se tako njihov rad ponekad

¹¹ Državni arhiv u Bjelovaru, Vojni komitet Bjelovar 1772. – 1871. HR-DABJ-1.

¹² Miculinić, R. Sjećanje na arhiv Bjelovarsko-križevačke županije. Bjelovar, 7. svibnja 2000.

¹³ Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 7.

ispreplitao. Svojim radom su izdali i nekoliko brojeva zajedničkog biltena s pretežno povijesnom tematikom iz drugog svjetskog rata.¹⁴

Već na početku rada arhiva nastali su problemi kad je dobio ulogu da tadašnju kotarsku i općinsku upravu rastereti spisa koji nisu više u operativnoj uporabi. Uloga i zadaće Kotarskog arhiva su pri osnutku bile dobro definirane, no bez stručnog kadra i tehnički nedovoljno opremljen arhiv nije mogao udovoljavati osnovnim zahtjevima struke. Nadzor arhivskog i dokumentarnog gradiva u pismohranama na terenu je bio otežan, a zbog nedostatka prostora se nije moglo kvalitetno preuzimati i stručno obrađivati arhivsko gradivo koje se nalazilo na terenu u vrlo lošem stanju i ugroženo od propadanja.¹⁵

Arhiv je unatoč tim poteškoćama provodio neke svoje aktivnosti vezane uz zbrinjavanje te nadzor čuvanja arhivskog gradiva kod stvaratelja. Tijekom travnja 1958. godine je organizirao preuzimanje i prijevoz gradiva upravnih, kotarskih i općinskih organa s bjelovarskog područja koje je u vrijeme sovjetske intervencije u Mađarskoj zbog ratne opasnosti bilo izmješteno u Delnice. Dio arhivskog gradiva upravnih institucija do 1945. godine je tijekom tog izmještaja bio uništen zbog vrlo loših uvjeta smještaja i čuvanja.¹⁶

3.3. Historijski arhiv u Bjelovaru

Tijekom 1960. i 1961. godine Državni arhiv u Zagrebu koji je u tom razdoblju djelovao kao centralna arhivska institucija te Savjet za nauku i kulturu Narodne Republike Hrvatske nastojali su da ustanove bolju suradnju s upravnim tijelima kotara Bjelovar, Daruvar i Križevci s ciljem da se što prije osnuje jedna samostalna regionalna ustanova u Bjelovaru kao dijela nacionalnog arhivskog sustava u procesu ustrojavanja. Prvobitno su nastale poteškoće sa ustanovljavanjem teritorijalne nadležnosti među kojima bi kotari Daruvar i Križevci pripadali pod nadležnost Arhiva u Bjelovaru. Kotarski dužnosnici kotara Daruvar su se tome protivili, stoga je Savjet za nauku i kulturu Narodne Republike Hrvatske preporučio Odjelu za društvene službe kotara Bjelovar da osnuje zajedničku arhivsku ustanovu samo za kotare Bjelovar i Križevci. Arhivu je i dalje bilo u interesu da nastoji pridobiti odgovorne u kotaru Daruvar za osnivanje jedinstvene arhivske ustanove.¹⁷

„Temeljem Općeg zakona o državnim arhivima uz suglasnost Savjeta za nauku i kulturu NR Hrvatske br. 882/-1961. te uz suglasnost Narodnog odbora kotara Križevci br. 05-204/5-

¹⁴ Isto, str. 7.

¹⁵ Isto, str. 8.

¹⁶ Isto, str. 8.

¹⁷ Isto, str. 9.

1961. od 8. veljače 1961. godine Narodni odbor kotara Bjelovar je 10. svibnja 1961. godine donio Rješenje br. 05-205/5-1961. o osnivanju Historijskog arhiva u Bjelovaru.¹⁸ Tijekom osnivanja ustanove je bio utvrđen i broj djelatnika te način financiranja Arhiva, te je predviđeno da Arhiv ima 3 djelatnika, a da se njegov rad financira iz budžeta kotara Bjelovar u visini od 60%, a iz budžeta kotara Križevci 40% troškova.¹⁹

Nedugo nakon osnivanja arhiva, već 30. svibnja iste godine, kotarske vlasti u Daruvaru su pristupile u suosnivanju Arhiva, čime je kotarsko vijeće u Daruvaru donijelo Rješenje o formiranju Historijskog arhiva u Bjelovaru br. 1346/61. kojim je kotar preuzeo ulogu suosnivača Arhiva i sve dužnosti i zadaće koje su se od njih tražile.²⁰ Kotar Bjelovar je nakon pristanka daruvarskih kotarskih vlasti za osnivanje zajedničkog arhiva donio Rješenje o izmjeni i dopuni rješenja o formiranju Historijskog arhiva u Bjelovaru br. 05-28-58/1-1961. od 14. srpnja 1961. godine. Novim rješenjem je utvrđena nova sistematizacija radnih mjesta od 5 djelatnika, a financiranje ustanove je bilo raspoređeno razmjerno s gospodarskim mogućnostima pojedinih kotara, pa je tako bjelovarski kotar bio dužan osigurati 50% troškova, kotar Križevci 22%, a kotar Daruvar 28% troškova.²¹

„Statut Historijskog arhiva u Bjelovaru je na prvoj skupštini Savjeta Arhiva sazvanoj 27. lipnja 1961. donesen pod prvom točkom dnevnog reda te je njime ustanovljeno da je Arhiv samostalna i regionalna ustanova zajednička za kotare Bjelovar, Daruvar i Križevci s nadležnostima koje proizlaze iz Zakona.“²²

Arhivski savjet koji se sastojao od sedam članova i direktora ustanove sačinjavali su organe upravljanja Arhiva. Savjet je bio zadužen za sva organizacijska, upravna, stručna i kadrovska pitanja, dok je Narodni odbor kotara Bjelovar bio odgovoran za nadzor rada Arhiva. Zakonom propisani stručni poslovi obavljali su se u odjelima i referadama.²³

1. „Odjel za stariju arhivsku građu“
2. „Odjel za noviju arhivsku građu“
 - a. „referada za vanjsku arhivsku službu“
 - b. „referada za vanjsku, naučno-kulturno-prosvjetnu djelatnost“

¹⁸ Državni arhiv u Bjelovaru, HR-DABJ-550, Državni arhiv u Bjelovaru (1961-1992), Godišnja izvješća o radu (1961/1990), kutija 39.

¹⁹ Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 9.

²⁰ Isto, str. 9.

²¹ Krivić Lekić, M. i Hebrang Grgić, I. Rukopisi nastali u Državnom arhivu Bjelovar 1961. – 1972. godine. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru. 2015. str. 306.

²² Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 10.

²³ Isto, str. 10.

c. „referada za izdavanje potvrda, prijepisa, uvjerenja i svjedodžbi“

Upravne i administrativne poslove obavljala je uprava i sekretarijat.²⁴

Pošto sve službe nisu bile stručno kadrovski popunjene te je ostalo par neriješenih organizacijskih pitanja, ustroj Arhiva koji je bio propisan Statutom u početku nije u potpunosti djelovao kako treba. Arhiv je 12. rujna 1961. godine preuzeo od Državnog arhiva u Zagrebu potpunu evidenciju vanjske službe koju je taj Arhiv vodio za pismohrane na području Bjelovara. Preuzete su evidencije 353 registrature stvaratelja arhivskog i dokumentarnog gradiva dok je još oko osamdesetak registratura ostalo neevidentirano.²⁵

Prilikom svojeg osnivanja, Arhiv je preuzeo cjelokupan inventar i arhivsko gradivo koje je do tada sakupljala i čuvala Komisija za historiju Saveza komunista Jugoslavije pri Kotarskom komitetu SKH Bjelovar, te je ujedno preuzeo i dobar dio građe iz Gradskog muzeja Bjelovar koju je on do tada prikupljao u sklopu svojeg rada i slobodnih aktivnosti. Sakupljeno gradivo postalo je jezgra arhiva iz kojeg je tijekom godina izrastala moderna arhivska ustanova.²⁶

Osim kadrovskih i organizacijskih problema, Arhiv se brzo našao s problemom nedostatka spremišnog prostora za preuzimanje arhivskog gradiva. U to vrijeme Arhiv je raspolagao s ukupno pet prostorija sa osamdesetak kvadratnih metara prostora na prvom katu zgrade tadašnjeg Okružnog muzeja u Bjelovaru na Trgu Eugena Kvaternika 1. Od tih pet prostorija, dvije su služile kao stambeni prostor direktora ustanove, a tri su služile kao radni i spremišni prostor ustanove. Prostor Arhiva je vrlo brzo postao zatrpan preuzetim arhivskim gradivom.²⁷

Tijekom 1961. godine Arhiv je utemeljio svoje ispostave u Daruvaru i Križevcima. Ispostava u Daruvaru je za svoj rad koristila prostoriju u zgradi kotara Daruvar, a ispostava u Križevcima je koristila dvije prostorije, jednu za rad korisnika, a drugu kao prostor za smještaj tekućeg arhivskog gradiva i dokumentarnog gradiva Narodnog odbora kotara Križevci. Već iste godine, u ispostavi Daruvar je bio postavljen jedan djelatnik koji je bio odgovoran za vođenje poslova vanjske službe za daruvarski kotar.²⁸

Arhiv je sa svoje tadašnje tri lokacije u Bjelovaru, Daruvaru i Križevcima raspolagao s ukupno 112 kvadratnih metara prostora, što je za početak rada jednog Arhiva bilo veoma skromno. Gradivo je bilo smješteno na priručnim drvenim policama, a uredsku opremu za rad

²⁴ Isto, str. 10.

²⁵ Isto, str. 10.

²⁶ Savo Velagić, „Godina i po rada Historijskog arhiva u Bjelovaru“ Arhivski vjesnik IV-V (1962.): str. 454-455.

²⁷ Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 11.

²⁸ Isto, str. 11.

arhivskih djelatnika su dobili od kotarskih vlasti. Ustanovu je dakle od samog početka pratio nedostatak adekvatnog spremišnog prostora s kakvom-takvom opremom i uvjetima za smještaj arhivskog gradiva.²⁹

„Izvršno vijeće Sabora Socijalističke Republike Hrvatske donijelo je odluku o utvrđivanju područja na kojima arhivi obavljaju službu br. 8039/1-170-1963. čime je bjelovarski Arhiv svoje zakonom propisane poslove obavljao na području općina Bjelovar, Čazma, Daruvar, Đurđevac, Garešnica, Grubišno Polje, Križevci, Pakrac i Vrbovec.“³⁰ Do manjih promjena teritorijalne nadležnosti dolazi već 1. siječnja 1967. godine kada je uz suglasnost Arhivskog savjeta Hrvatske općina Pakrac došla u nadležnost tadašnjeg Historijskog arhiva u Slavenskom Brodu.³¹

Bjelovarski arhiv je godinu dana kasnije dobio još dvije prostorije od 24 m², a u Daruvaru je adaptirano još pet spremišnih prostorija s površinom od 96 m². Na kraju te godine Arhiv je u Bjelovaru, Daruvaru i Križevcima imao 11 radnih i spremišnih prostorija s površinom od 186 m² što je u to vrijeme potpuno zadovoljavalo potrebe ustanove s obzirom na količinu preuzetog arhivskog gradiva. Arhiv je tada imao sedam zaposlenika među kojima je većina imala adekvatnu arhivsku naobrazbu te praksu u tadašnjem Arhivu Hrvatske u Zagrebu, čime su stekli dovoljno stručnog i radnog iskustva.³² U Čazmi je 1967. godine dobiveno još jedno spremište od 12 m², a u Križevcima nova spremišta s 5 prostorija od 170 m².

Kako se razvojem arhiva pojavila potreba za dodatnim skladišnim prostorom, arhiv je Skupštini općine Bjelovar podnio zahtjev za uporabu zgrade na Trgu Eugena Kvaternika 3, Bjelovar. Pošto se radi o ustanovi od osobitog značaja i čuvanju vrijednosti od trajnog društvenog interesa, Skupština općine je Rješenjem br. 02-612/1968. od 8. srpnja 1968. godine dodijelila Historijskom arhivu parcelu br. 2450 u katastarskoj općini grad Bjelovar od 1266 m² s poslovnom zgradom koju su djelomično koristili stanari.³³

Kako je zgrada bila poprilično stara, ujedno je bila i u lošem stanju, stoga ju je bilo potrebno obnoviti i osposobiti prostor za uporabu. U prvoj fazi uređenja i rekonstrukcije osposobljeno

²⁹ Isto, str. 11.

³⁰ *Narodne novine* (Zagreb) 28(1963).

³¹ Državni arhiv u Bjelovaru, HR-DABJ-550, Državni arhiv u Bjelovaru (1961-1992), Godišnja izvješća o radu (1961/1990), kutija 39.

³² Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 11.

³³ Isto, str. 12.

je pet prostorija s površinom od 120 m² nakon čega se Arhiv 19. prosinca 1969. godine preselio u prostorije u zgradi na Trgu Eugena Kvaternika 3.³⁴

U drugoj fazi uređenja tijekom 1971. godine obnovljena su dva velika arhivska spremišta i jedno spremište za prijem arhivskog gradiva. Glavni hodnik u prizemlju zgrade je djelomično uređen, a u hodniku na katu je postavljen pod. Nakon završetka radova, Arhiv je u Bjelovaru, Čazmi, Daruvaru i Križevcima raspolagao s ukupno 18 radnih i spremišnih prostorija s površinom od 466 m². Te godine Arhiv je u svojim spremištima imao pohranjeno 823 metra arhivskog gradiva od čega je 284 metra bilo detaljno arhivistički obrađeno i sređeno, 134 metra djelomično obrađeno, 162 metra nesređeno, a 243 dužna metra je bilo depozitnog gradiva.³⁵

U tom razdoblju djelovanja i stručnog rada Arhiva osjećao se jak ideološki pristup u shvaćanju uloge Arhiva kao kulturne ustanove, vrednovanju arhivskog gradiva i odnosa prema njemu. Prilikom obrade fondova, mikrofilmiranja i izrade obavijesnih pomagala, poseban značaj se pridavao arhivskom gradivu s temom radničkog pokreta, komunističke partije i partizanske borbe. To gradivo je bilo izdvojeno i spremljeno u posebne zbirke koje su bile zaštićene te čak nisu bile dostupne svim djelatnicima Arhiva. Za fragmentarno sačuvane fondove i prikupljene zbirke navedene provenijencije izrađivana su isključivo regesta kao najdetaljnija obavijesna pomagala o arhivskom gradivu, dok se za drugo, starije i značajnije gradivo pisalo samo arhivske popise ili sumarne inventare.³⁶

Arhiv se u tom razdoblju puno bavio izdavačkom djelatnošću koja je isključivo bila vezana uz teme o razvoju komunističke partije i radničkog pokreta prije II svjetskog rata, te partizanskom pokretu tijekom II svjetskog rata. Izložbena i kulturno-prosvjetna djelatnost se također bavila ovom tematikom.³⁷

Arhiv je 1980. godine posjedovao 1.513 metara arhivskog gradiva od čega je 541 metar sređenog, 972 metra nesređenog gradiva, od čega je 530 metara depozitnog gradiva. Između sedamdesetih i osamdesetih godina Arhiv je zbog loših uvjeta smještaja gradiva i zbog pritiska lokalnih tijela vlasti bio prisiljen napustiti svoja arhivska spremišta izvan sjedišta, osim jednog manjeg spremišta u Sv. Ivan Žabnu.³⁸

³⁴ Isto, str. 12.

³⁵ Isto, str. 12.

³⁶ Isto, str. 12.

³⁷ Krivić Lekić, M. i Hebrang Grgić, I. Rukopisi nastali u Državnom arhivu Bjelovar 1961. – 1972. godine. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru. 2015.

³⁸ Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 13.

Svi stanari iz zgrade Arhiva su se konačno iselili 1984. godine nakon čega je cijela zgrada od ukupno 630 kvadratnih metara pripadala ustanovi. Iste godine su obavljani do tada najveći građevinski radovi na uređenju zgrade. Izmijenjeno je cjelokupno krovište i stolarija, a uređena su i sva spremišta i pročelje zgrade. Nakon obavljenih radova, Arhiv je imao adekvatan radni i spremišni prostor te se mogao više posvetiti preuzimanju arhivskog gradiva od stvaratelja na terenu. Prilikom renoviranja zgrade obavljani su i radovi na suzbijanju kapilarne vlage u zgradi, no s obzirom da poslovi izolacije nisu učinjeni kvalitetno, zgrada je vrlo brzo opet bila u derutnom stanju.³⁹

Uspostavom samostalne Republike Hrvatske demokratskim izborima 1990. godine, došlo je do promjene pravnog statusa Arhiva čime je postao državna ustanova pod upravnom nadležnošću Ministarstva kulture s financiranjem iz državnog proračuna. Time je osigurano stabilno financiranje ustanove za razliku od tadašnjeg financiranja iz proračuna općina suosnivača.⁴⁰

3.4. Državni arhiv u Bjelovaru

Za vrijeme Domovinskog rata, bjelovarski Arhiv se suočio sa manjim oštećenjima na krovištu uoči bitke za bjelovarske vojarne koja se odvijala tijekom 1991. godine. Gradivo koje je tada bilo smješteno u zgradi arhiva nije bilo uništeno niti oštećeno. Početkom Domovinskog rata Arhiv je poduzeo mjere zaštite i zbrinjavanja arhivskog gradiva s područja tadašnjih općina Grubišno Polje i Daruvar koje su bile neposredno na udaru ili pak djelomično okupirane. Nakon završetka vojnih operacija 1991. godine obavljeno je popisivanje ratnih šteta na arhivskom gradivu, a evidencije uništenog arhivskog gradiva su dostavljene posredstvom Hrvatskog državnog arhiva međunarodnim tijelima koje vode skrb o ratnim štetama na arhivskom gradivu.⁴¹

„Novim teritorijalnim ustrojem Republike Hrvatske temeljenom na Zakonu o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, nadležnost bjelovarskog Arhiva se proteže na cijelo područje Bjelovarsko-bilogorske županije i pojedine gradove i općine Koprivničko-križevačke županije, Virovitičko-podravske i Zagrebačke županije.“⁴² Do zadnje promjene teritorijalne nadležnosti arhiva u Bjelovaru dolazi 2008. godine kada su osnovani arhivi u Križevcima i u Virovitici. Tijekom osnivanja, Državnom arhivu u Virovitici je bilo

³⁹ Isto, str. 13.

⁴⁰ Isto, str. 13.

⁴¹ Isto, str. 13.

⁴² Narodne novine (Zagreb), 90(1992) i 10(1997).

dodijeljeno odgovarajuće gradivo iz Bjelovarskog arhiva, te su određeni stvaratelji i fondovi predani njima na brigu. Državni arhiv u Križevcima nije u potpunosti оформljen, pa zato Državni arhiv u Bjelovaru i dalje kontinuirano obavlja redovitu arhivsku službu na dijelu područja Koprivničko-križevačke županije.⁴³

„Bjelovarski arhiv je danas nadležan za područje gradova Bjelovar, Čazma, Daruvar, Garešnica, Grubišno Polje, Đurđevac, Vrbovec i Križevci te općina Berek, Dubrava, Dežanovac, Đulovac, Farkaševac, Ferdinandovac, Gornja Rijeka, Gradec, Hercegovac, Ivanska, Kalinovac, Kalnik, Kapela, Kloštar Podravski, Končanica, Molve, Nova Rača, Novo Virje, Podravske Sesvete, Preseka, Rakovec, Rovišće, Severin, Sirač, Sveti Ivan Žabno, Sveti Petar Orehovec, Šandrovac, Štefanje, Velika Pisanica, Veliki Grđevac, Velika Trnovitica, Veliko Trojstvo, Virje i Zrinski Topolovac.“⁴⁴

Promjena naziva Historijskog arhiva u Bjelovaru dogodila se 21. siječnja 1993. godine naptkom Ministarstva kulture i prosvjete br. 532-03-3-93-01 čime je naziv bio promijenjen u Povijesni arhiv u Bjelovaru koji je držao samo par godina. „Stupanjem na snagu Zakona o arhivskom gradivu i arhivima 19. rujna 1997. godine postojeći Povijesni arhiv u Bjelovaru nastavlja s radom kao područni državni arhiv pod nazivom Državni arhiv u Bjelovaru.“⁴⁵ Naziv Državni arhiv u Bjelovaru je 2. lipnja 1998. godine upisan u sudski registar, te taj naziv drži i danas.⁴⁶ Novim statutom iz 1998. godine došlo je i do promjene unutarnjeg ustroja ustanove prema kojem se ona dijeli na sljedeće odjele:

1. Odjel općih poslova
2. Odjel za obradu i sređivanje arhivskog gradiva
3. Odjel zaštite arhivskog i dokumentarnog gradiva izvan Arhiva
4. Dokumentacijsko-informatički odjel

Arhiv je već početkom osamdesetih i krajem devedesetih uočio nedostatak spremišnog prostora, radi čega je u tom razdoblju pokrenuo inicijative za dodjelu spremišnog prostora prema općinskom, a kasnije gradskim i županijskim vlastima. Niz predstavlja je podnijet u

⁴³ Podaci preuzeti iz Pleskalt, Ž. Izvješća o radu za 2008. godinu. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2009, str. 8.

⁴⁴ Krivić Lekić, M. Državni arhiv u Bjelovaru. O arhivu – Djelatnost i nadležnost. 2020. URL: http://dabj.hr/arhiv.php#!tabset_0=1 (25.1.2022.).

⁴⁵ *Narodne novine* (Zagreb). 105(1997).

⁴⁶ Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 15.

kojima su iznijeti svi problemi ustanove vezani uz nedostatak spremišnog prostora i nemogućnost kvalitetnog obavljanja temeljnih arhivskih poslova.⁴⁷

Ulaskom u 21. stoljeće Državni arhiv u Bjelovaru počinje s projektom konstrukcije novog spremišta za pohranu arhivskog gradiva. Iz Strateškog plana Državnog arhiva u Bjelovaru za razdoblje 2019.-2022. o izgradnji arhivskog spremišta se može doznati slijedeće: „Projekt je 2000. godine ušao u srednjoročni program financiranja javnih potreba u kulturi. Ministarstvo kulture i Bjelovarsko-bilogorska županija osigurali su sredstva te je 2002. godine počela gradnja novog spremišta. Prvo suvremeno i namjenski građeno arhivsko spremište u Hrvatskoj kapaciteta 800 m² površine sa smještajnim kapacitetom preko 4000 dužnih metara gradiva bilo je dovršeno 2004. godine i spremno za useljenje.“⁴⁸ Iz ovoga je uslijedilo da su svi arhivski fondovi i zbirke bili premješteni u novoizgrađeno spremište, u kojem se ujedno nalaze čitaonica i radne prostorije te nesređeno arhivsko gradivo.⁴⁹

Prema podacima preuzetim iz Plana rada za 2022. godinu može se dobiti uvid o trenutačnoj količini i stanju gradiva arhiviranog u Državnom arhivu u Bjelovaru: „Arhiv trenutno raspolaže sa 1358 fondova i zbirki te 4 fonda stvaratelja koji se nalaze u depozitu do okončanja stečajnog postupka i isteka rokova gradiva. Sveukupno gradivo u količini od 3957 dužnih metara pohranjeno je u spremištu u Prolazu Andrije Kačića Miošića bb u Bjelovaru, dok se dio gradiva nalazi u podrumu Gradske uprave Grada Bjelovara, u izmještenom depozitu.“⁵⁰

Premda je izgradnja novog spremišta bio uspješan poduhvat, Bjelovarski arhiv se morao suočiti s gubitkom zgrade 2008. godine kada je osnovana Bjelovarsko-križevačka biskupija. Zgrada arhiva se tad nalazila odmah do crkve Svete Terezije Avilske, radi čega je Vlada Republike Hrvatske donijela odluku da će zgrada arhiva i novo spremište biti dodijeljeni biskupiji.⁵¹ S obzirom na okolnosti u kojima se našao, Arhiv je 2010. morao iseliti svoje radne prostore i svo gradivo koje se nalazilo u spremištu glavne zgrade, dok je novo

⁴⁷ Isto, str. 15.

⁴⁸ Državni arhiv u Bjelovaru, Krivić Lekić, M. Strateški plan Državnog arhiva u Bjelovaru za razdoblje 2019. – 2022., Bjelovar. 2018. str. 4.

⁴⁹ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 14.

⁵⁰ Podaci preuzeti iz Krivić Lekić, M. Plan rada za 2022. godinu. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2021. str. 3.

⁵¹ Sporazum o donaciji Vlade RH, Državnog arhiva u Bjelovaru, Zagrebačke nadbiskupije i Župe sv. Marka Križevčanina iz Zagreba, klasa 940-01/09-03/01.

spremište ostalo arhivu na korištenje do 2025. godine nakon čega arhiv mora sagraditi novo arhivsko spremište na novoj lokaciji.⁵²

Državni arhiv u Bjelovaru je trenutačno dislociran na dvije lokacije što djelatnicima otežava uvjete rada i komunikaciju. Izgradnja novog spremišta bi zasigurno poboljšala situaciju, jer bi se problem stalnog zbrinjavanja gradiva riješio, no izgradnja nove namjenske zgrade gdje bi se obavljale sve djelatnosti arhiva bi još znatnije riješile problem dislociranosti i zbrinjavanja arhivskog gradiva.

Rješavanju problema dislociranosti i nedostatka trajnog spremišnog prostora pristupljeno je 1. svibnja 2020. godine na predstavljanju konceptualnog rješenja izgradnje novog spremišta i zgrade s radnim mjestima za Državni arhiv u Bjelovaru. O problemu nedostatka spremišnog prostora u Državnom arhivu je bio svjestan i Grad Bjelovar, stoga je bila donesena odluka da će se nova zgrada arhiva i spremište graditi u fazama. Ministarstvo kulture nije imalo namjeru financirati ovaj projekt, stoga je Uprava Grada Bjelovara morala osigurati cjelokupan iznos od preko deset milijuna kuna jer u protivnome Državni Arhiv u Bjelovaru ne bi mogao nastaviti s radom, te bi Grad izgubio svoj Državni arhiv. Arhivu je do sad bila prepuštena cijela zgrada na Trgu Eugena Kvaternika 6 od strane Grada Bjelovara odakle se jedan dio poduzetnika morao preseliti na druge lokacije.⁵³

⁵² Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 14.

⁵³ Sobotić, B. Državni arhiv u Bjelovaru dobit će novu zgradu spremišta i popratnih prostora. Bjelovar-info medij. 2020. URL: <https://bjelovar.info/aktualno/drzavni-arhiv-u-bjelovaru-dobit-ce-novu-zgradu-spremista-i-popratnih-prostora/> (25.01.2022.).

4. Ustroj Državnog arhiva u Bjelovaru

Kao i u većini arhiva, poslovi i organizacija rada arhiva reguliraju se unutrašnjim ustrojem arhiva s ciljem da se njegove djelatnosti obavljaju lakše, učinkovitije i sigurnije. Državni arhiv u Bjelovaru provodi svoj program rada, obavlja vlastitu djelatnost, ali surađuje i s institucijama vlasti, javnim i drugim ustanovama i domaćim organizacijama te s inozemstvom.⁵⁴

Ustroj Državnog Arhiva se tijekom godina nešto mijenjao, ali je uglavnom ostao isti, a danas se dijeli na pet ustrojstvenih jedinica, odnosno odjela, a to su:

1. Odjel općih poslova
2. Odjel za sređivanje i obradu (unutar kojeg se nalazi Odsjek za restauraciju i konzervaciju)
3. Odjel za gradivo izvan Arhiva
4. Dokumentacijsko-informacijski odjel
5. Specijalna knjižnica DABJ.⁵⁵

Svaki od ovih odjela obavlja svoje dužnosti i zadaće koje se temelje na pravilima struke, normama i standardima arhivske djelatnosti. Svaki odjel ima svojeg voditelja kojeg imenuje i razrješava ravnatelj arhiva. Voditelji odjela su zaduženi za upravljanje radom odjela prema odobrenjima i uputama ravnateljice. Voditelji moraju biti stručni djelatnici s iskustvom rada na sličnim poslovima, što u praksi to i u teorijskom znanju i organizacijskim vještinama, te kao takvi ujedno moraju za svoj rad i rad odjela odgovarati ravnatelju.⁵⁶

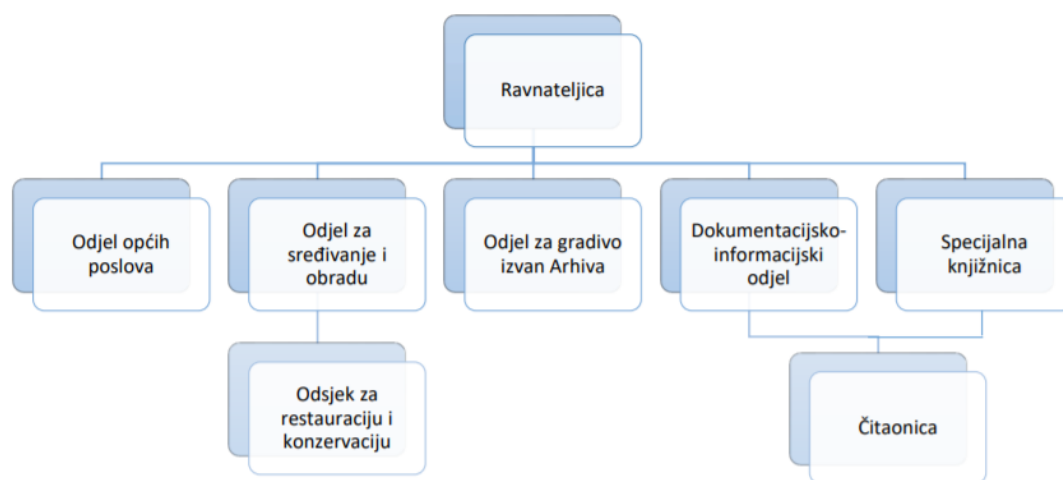
Iako su poslovi Arhiva podijeljeni na odjele, svi zaposlenici međusobno surađuju jedni s drugima u onim segmentima gdje se njihovi radovi podudaraju, odnosno ukoliko bi takva suradnja pridonijela radu jednog i drugog odjela, što čini poslove i zadatke pojedinih odjela lakšima i uspješnijima. Isto tako, svaki odjel se skrbi o svojim djelatnicima na način da im pomaže u njihovom stručnom usavršavanju i osposobljavanju. Između ostaloga svaki odjel je zadužen za proučavanje, istraživanje i obrađivanje prakse i teorije arhivske struke, te

⁵⁴ Državni arhiv u Bjelovaru, Krivić Lekić, M. Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i radnim mjestima u Državnom arhivu u Bjelovaru. Bjelovar. 2020. str. 1.

⁵⁵ Isto, str. 2.

⁵⁶ Isto, str. 3.

sudjelovanje u prosvjetnoj, stručnoj, kulturnoj i promidžbenoj djelatnosti Arhiva. Na slici 1 vidljiv je shematski prikaz ustanove.⁵⁷

Slika 1. Shematski prikaz ustanove

4.1. Odjel općih poslova

Kao i većina institucija, i arhivi moraju imati odjel koji će biti zadužen za sve opće poslove, odnosno poslove kadrovske, računovodstvene i pravne naravi. Praćenje i proučavanje zakona i pravilnika koji su važni za funkcioniranje Arhiva, kao i skrb za usklađivanje i pripremu normativnih akata Arhiva čine jednu od važnijih skupina poslova ovog Odjela. Uz to, ovdje se ujedno izrađuju rješenja, potvrde i ostali pojedinačni akti. Svi poslovi upravljanja sustavom za odlaganje spisa i skrb o pismohranama Arhiva, te organizacije i izvršavanje poslova na obnavljanju opreme i objekata, kao i briga za sigurnost imovine i objekata koji spadaju pod vlasništvo Arhiva spadaju pod djelatnost Odjela općih poslova.

Naposlijetku, sva evidencija o zaposlenicima i njihovoj dokumentaciji vodi se na ovom Odjelu gdje se ujedno obavljaju zadaci glede s prijavom i odjavom zaposlenika te njihovim početkom i krajem rada u Arhivu. Ovdje se također obavljaju svi administrativni poslovi te komunikacija sa strankama i korisnicima.⁵⁸

⁵⁷ Slika preuzeta iz Krivić Lekić, M. Izvještaj o radu Državnog arhiva u Bjelovaru za 2020. godinu. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2021. str. 4.

⁵⁸ Državni arhiv u Bjelovaru, Krivić Lekić, M. Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i radnim mjestima u Državnom arhivu u Bjelovaru. Bjelovar. 2020. str. 4.

4.2. Odjel za sređivanje i obradu gradiva

Najveći odjel u Državnom arhivu u Bjelovaru čini Odjel za sređivanje i obradu gradiva. Neke od glavnih zadaća s kojima se susreću djelatnici ovog Odjela su sređivanje, vrednovanje i stručno obrađivanje arhivskog gradiva te selektiranje dokumentarnog gradiva u Arhivu. Svi prijedlozi, odluke i odabir arhivskog gradiva za digitalizaciju, mikrofilmiranje i restauraciju se predlažu na ovom Odjelu te se time isto gradivo priprema za objavljivanje i organizaciju izložbi. Isto tako, Odjel aktivno participira u kulturno-prosvjetnim projektima, bavi se organizacijom različitih predavanja i seminara. Dodatno, djeluje i na prostoru muzeoloških djelatnosti pripremom različitih izložbi na temelju dostupne arhivske građe.

Odjel također pruža stručne informacije i upravlja pomoćnim odjelnim evidencijama, što uključuje i potporu vlasnicima arhivske građe izvan samog Arhiva. Kako se odjel modernizirao i informatizirao, arhivski djelatnici se u svojim dnevnim arhivskim aktivnostima koriste računalima za izradu povijesnih pomagala, kao i bazama podataka poput građevinskim dozvolama, popisom žrtvama drugog svjetskog rata, povijesnom kartografijom samoga Bjelovara itd.⁵⁹

4.2.1. Odsjek za restauraciju i konzervaciju

U sklopu Odjela za sređivanje i obradu gradiva spada Odsjek za restauraciju i konzervaciju koji zajedno učestvuju u definiranju primarnih ciljeva u zaštiti arhivskog gradiva, a njegova glavna zadaća je ispitivanje stanja oštećenog gradiva, te određivanje načina restauratorskog postupka i provođenje istog.

Sve evidencije na Odsjeku upisuju se u knjigu restauriranog i konzerviranog arhivskog gradiva kao i sve druge evidencije vezane uz restaurirano gradivo. Na Odsjeku se ujedno predlažu mjere i izrađuju elaborati za radove koji se tiču zaštite gradiva te se osmišljavaju mjere zaštite koje bi se mogle poduzeti. Također, sva dokumentacija relevantna za konzerviranje i restauraciju se vodi na ovom Odsjeku, kao i fotodokumentacija o konzerviranom i restauriranom gradivu.⁶⁰

⁵⁹ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 29.

⁶⁰ Državni arhiv u Bjelovaru, Krivić Lekić, M. Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i radnim mjestima u Državnom arhivu u Bjelovaru. Bjelovar. 2020. str. 5.

4.3. Odjel za gradivo izvan Arhiva

O zaštiti arhivskog i dokumentarnog gradiva koje se nalazi u vlasništvu pravnih ili fizičkih osoba brine Odjel za gradivo izvan Arhiva. Odjel djeluje od samog osnutka arhiva 1961. godine, a zadaća mu je da: „na temelju pravilnika o upravljanju dokumentarnim gradivom izvan arhiva vodi evidenciju stvaratelja i posjednika arhivskog i dokumentarnog gradiva na području nadležnosti Državnog arhiva u Bjelovaru.“⁶¹

4.3.1. Nadzor stvaratelja arhivskog i dokumentarnog gradiva

Osnovna djelatnost Odjela za gradivo izvan Arhiva je nadzor arhivskog i dokumentarnog gradiva u pismohranama na terenu i provođenje mjera čuvanja i nadzora dokumentarnog gradiva u nastajanju, propisanih pravilnikom⁶² i provodi se s obzirom na godišnje planove rada Odjela. „Nadzorom su obuhvaćeni stvaratelji arhivskog i dokumentarnog gradiva različite provenijencije na području nadležnosti Državnog arhiva u Bjelovaru od tijela državne uprave, drugih državnih tijela, jedinica lokalne i područne samouprave, pravnih osoba i drugih tijela koja imaju javne ovlasti, pravnih osoba čiji je osnivač Republika Hrvatska ili jedinica lokalne ili područne samouprave, pravnih osoba koje obavljaju javnu službu, kao i trgovačka društva u kojima Republika Hrvatska i jedinice lokalne i područne samouprave imaju zasebno ili zajedno većinsko vlasništvo.“⁶³ Drugim riječima, svi oni koji su u većoj mjeri ili potpuno financirani javnim novcem, s izuzetkom privatnih stvaratelja (poduzeća) osim onih čija je djelatnost iznimno zanimljiva za proučavanje života kraja Bjelovarsko-bilogorske županije.

Što se tiče stručnog nadzora i evidencije pismohrana, Odjel vodi računa da se provodi valjana zaštita i pohrana arhivskog i dokumentarnog gradiva kod pismohrana samih stvaratelja. Odjel svojim djelovanjem vodi računa o izradi regulativnih pravilnika s ciljem zaštite i pohrane arhivskog i dokumentarnog gradiva u samom arhivu te odlučuje o prijavi i odobravanju istih pravilnika. Temeljem vlastitih normativnih pravilnika i naputaka Odjela, stvaratelji su dužni pridržavati se mjera zaštite, te izrađivati evidencije gradiva i dostavljati ih arhivu.⁶⁴

Djelatnik Odjela nakon obavljenog nadzora zapisnički konstatira stanje zaštite arhivskog gradiva, bilježi utvrđene nedostatke u zaštiti gradiva te prema potrebi utvrđuje rok za uklanjanje istih. Djelatnici koji obavljaju stručni nadzor utvrđuju je li način upravljanja

⁶¹ *Narodne novine* (Zagreb). 105(2020).

⁶² *Narodne novine* (Zagreb). 105(2020).

⁶³ *Narodne novine* (Zagreb) 61(2018) i 98(2019).

⁶⁴ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 45.

gradivom sukladan smjernicama i stručnim standardima Zakona o arhivskom gradivu i arhivima te daju naputke za unaprjeđenje sistema rukovođenja gradivom ili otklanjanje pogrešaka u zadanom roku. Dode li do zakonskog kršenja obveza čuvanja privatnog arhivskog gradiva, odvija se slijedeće: „Ako vlasnik ili posjednik privatnog arhivskoga gradiva nemarno ili nestručno čuva gradivo tako da postoji opasnost da ono bude oštećeno ili uništeno, pa ni nakon opomene nadležnoga državnog arhiva u ostavljenom roku ne osigura uvjete za pravilno čuvanje i stručno održavanje arhivskoga gradiva, nadležni državni arhiv može rješenjem odrediti da se arhivsko gradivo preda arhivu na čuvanje dok vlasnik ili posjednik ne dokaže da je osigurao propisane uvjete.“⁶⁵

Provođenje postupka kontinuiranog izlučivanja bezvrijednog dokumentarnog gradiva dužni su provoditi svi stvaratelji kako bi se u njihovim pismohranama čuvalo samo arhivsko gradivo čija je vrijednost dugotrajna te koje će nakon zakonom propisanog roka biti dostavljeno u arhiv.⁶⁶

Postupak izlučivanja započinje tako što stvaratelj dostavlja nadležnom državnom arhivu prijedlog za izlučivanje onog dijela dokumentarnog gradiva čiji su rokovi čuvanja istekli. Odjel kontrolira zaprimljene prijedloge i razmatra zaprimljene zahtjeve s Povjerenstvom za izlučivanje dokumentarnog gradiva te ih uspoređuje s rokom navedenim u Posebnom popisu s rokom čuvanja koji je prethodno pripremio i predao stvaratelj nadležnom državnom arhivu. Taj popis čini dio Pravilnika koji svaki stvaratelj mora izraditi, a nadležni državni arhiv to mora odobriti. Ovaj zahtjev se može razmatrati samo ako postoje Pravilnik i Poseban popis koji su odobreni od strane državnog arhiva. Odjel daje svim članovima Povjerenstva potrebnu dokumentaciju kako bi ih pregledali i zajednički odlučili može li se dokumentarno gradivo odbaciti. Budući da predloženo dokumentarno gradivo može sadržavati i podatke koji neovlaštenim objavljivanjem mogu oštetiti prestiž stvaratelja takvog gradiva, predlagatelj je dužan to gradivo uništiti i prijaviti arhivu.⁶⁷

Stvaratelji arhivskog i dokumentarnog gradiva na području nadležnosti arhiva dužni su mu dostaviti popis svog javnog dokumentarnog i javnog arhivskog gradiva, točnije ispraviti i dopuniti popis jedinica dokumenata koji su uvršteni u popis.⁶⁸

⁶⁵ *Narodne novine* (Zagreb). 61(2018).

⁶⁶ *Narodne novine* (Zagreb). 90(2002).

⁶⁷ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 46.

⁶⁸ *Narodne novine* (Zagreb). 61(2018).

4.3.2. Preuzimanje arhivskog gradiva u Arhiv

Arhivsko gradivo se osim po službenoj dužnosti preuzima na pohranu i putem ugovora o pohrani. Prostor za skladištenje takvog gradiva arhiv za ugovorenu cijenu i na ugovoreni vremenski rok čuva na svojem prostoru, dok je vlasnik gradiva predavatelj čije se gradivo čuva. U nekim slučajevima arhivsko gradivo se preuzima darivanjem bez naknade predavatelju. U uvjetima gdje stvaratelji ne ulažu dovoljno brige, te zbog čestih reorganizacija i promjena uvjeta odlaganja, Odjel preuzima necjelovito sačuvano i oštećeno arhivsko gradivo unatoč poduzetim mjerama zaštite.⁶⁹

Izgradnjom arhivskog spremišta 2004. godine arhiv je bio u mogućnosti preuzeti više arhivskog gradiva nego prije. Po službenoj dužnosti u razdoblju od 2004. do 2010. godine preuzeto je 2100 dužnih metara arhivskog gradiva različite provenijencije. Privatno arhivsko gradivo tvrtki u stečaju u iznosu od 630 dužnih metara je Arhiv u istom tom razdoblju preuzeo.⁷⁰

Odjel tijekom svog rada pruža stručne savjete i izravnu stručnu pomoć osoblju odgovornom za rad u pismohranama stvaratelja i kvalitetnu zaštitu arhivskog gradiva. Stručnim savjetima daju potrebne informacije o normativnim ponašanjima vezanim uz arhivsku djelatnost, kao i edukaciju o poznavanju uredskog poslovanja, što je najrazumniji način bilježenja, pohranjivanja i pretraživanja odloženog arhivskog gradiva u pismohranama stvaratelja. Odjel također posebnu pozornost posvećuje stručnim sastancima sa stvarateljima arhivskog gradiva radi bolje provedbe mjera fizičke zaštite istog gradiva i jačanja suradnje s arhivima.⁷¹

Odjel je u svojem dugogodišnjem radu od nastanka Arhiva postigao značajne pomake u cilju zaštite arhivskog i dokumentarnog gradiva, ali stanje još uvijek nije idealno. Osnovni problem u kvalitetnoj zaštiti arhivskog i dokumentarnog gradiva je nedovoljna materijalno-fizička zaštita i opremljenost pismohrana kod stvaratelja gradiva. Neodgovarajuća stručna osposobljenost osoba zaduženih za pismohranu te nepoznavanje zakonskih i provedbenih propisa iz arhivske djelatnosti je također jedan od faktora koji otežavaju njihovo kvalitetno provođenje.⁷²

⁶⁹ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 48.

⁷⁰ Isto, str. 48.

⁷¹ Isto, str. 49.

⁷² Isto, str. 49.

4.4. Dokumentacijsko-informacijski odjel

Dokumentacijsko-informacijski odjel je zadužen za gotovo sve poslove vezane uz direktan ili indirektan rad sa strankama, odnosno korisnicima arhivskog gradiva. On služi kao korisnička služba, te ujedno organizira rad Čitaonice Arhiva. Svi zahtjevi za uporabu, pribavljanje informacija ili preslika arhivskog gradiva dostavljaju se, obrađuju ili su proslijeđeni kroz proces obrade na ovom Odjelu.

Gotovo sve evidencije Državnog arhiva u Bjelovaru koje su propisane vrijedećim zakonima i pravilnicima vode se na Dokumentacijsko-informacijskom odjelu.

Većina evidencija Državnog arhiva u Bjelovaru propisanih važećim zakonom i pravilnicima vodi se na Dokumentacijsko-informacijskom odjelu. Arhiv vodi sljedeće evidencije:

- Opći inventar arhivskog gradiva
- dosjee fondova i zbirki
- Knjigu primljenog arhivskog gradiva (Knjigu akvizicija)
- Knjigu pohranjenog arhivskog gradiva (Knjigu depozita)
- dosjee akvizicija i depozita
- evidencije o korištenju arhivskog gradiva
- druge evidencije DABJ⁷³

Odjel vodi računa nad dokumentima nastalim u digitalnom okruženju za vrijeme poslova vezanih uz obradu i sređivanje arhivskog i dokumentarnog gradiva. Isto tako, Odjel upućuje zaposlenike kako da upravljaju zapisima nastalim u digitalnom okruženju i nudi potporu pri oblikovanju zapisa na digitalnom formatu. Skeniranje gradiva i dokumentacije, OCR (optičko prepoznavanje znakova), grafičko uređivanje dokumenata nakon OCR-a, te računalna obrada digitalnih preslika arhivskog gradiva vrši se na Odjelu.

Odjel između ostaloga sudjeluje u organizaciji programa i radionica za posjetitelje Arhiva koji su prethodno bili najavljeni i organizira grupe posjetitelja.

4.5. Specijalna knjižnica DABJ

Specijalna knjižnica Državnog arhiva u Bjelovaru najnoviji je odjel na kojemu se prate objavljivanja literature arhivističke tematike i srodnih znanosti te se vrši knjižničarska obrada

⁷³ Državni arhiv u Bjelovaru, Krivić Lekić, M. Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i radnim mjestima u Državnom arhivu u Bjelovaru. Bjelovar. 2020. str. 7.

zaprimljenih časopisa i knjiga. U knjižnici se izrađuje bibliografija knjiga i članaka na temelju dostupnog arhivskog gradiva koje su čuva u Arhivu.⁷⁴

Obrada, popisivanje i katalogizacija publikacija Arhiva se vodi u Knjižnici, te se ujedno vodi skrb za pravilno organiziranje propisanih knjižničnih evidencija. Specijalna knjižnica ujedno vodi komunikaciju s Nacionalnom sveučilišnom knjižnicom za poslove vezane uz dodjeljivanje i evidentiranje CIP i ISBN oznaka te podnošenje redovitih primjeraka izdanja Arhiva.⁷⁵

Knjižnica je također zadužena za pružanje informacija o arhivskom gradivu koje je smješteno u drugim arhivskim ustanovama te pružanje informacijskih usluga vezanih za knjižnično gradivo. Istraživanje bibliografskih i drugih sličnih baza podataka obavlja se u Knjižnici, te ujedno vodi brigu o zaštiti knjižničnog fonda.⁷⁶

⁷⁴ *Isto*, str. 9.

⁷⁵ *Isto*, str. 9.

⁷⁶ *Isto*, str. 9.

5. Kulturno-prosvjetna djelatnost

Kao javna informacijska ustanova, Arhiv ima zadaću prikazati svoje gradivo javnosti u svrhu promicanja kulture, prosvjete i znanosti. Kao najznačajniji načini takve promidžbe ističu se izložbena i izdavačka djelatnost Arhiva, no u posljednjih par godina se sve više koristi digitalno gradivo koje je dostupno putem digitalnih izložbi i digitalnog arhiva koji su vidljivi na mrežnim stranicama Državnog arhiva u Bjelovaru.

Izlaganjem arhivskog gradiva pomoću prikazivanja važnih, raznolikih i interesantnih tekstova, crteža, slika i letaka koje sadrže arhivski fond, Arhiv prezentira rad ustanove i predstavlja ga svim zainteresiranim korisnicima. Arhiv se ujedno bavi izdavačkom djelatnošću koja je rezultat znanstvenog i stručnog rada njegovih djelatnika.

Svoje promotivne aktivnosti Arhiv je od 2017. godine proširio na internetske stranice Arhiva i Facebook gdje korisnici mogu pratiti najnovije obavijesti o događanjima i arhivskom gradivu, a od 2018. aktivan je i na Instagramu gdje se osim obavijesti mogu vidjeti i zanimljivi arhivski materijali. Na internetskim stranicama Arhiva za čitanje i preuzimanje u elektroničkom obliku dostupan je veći dio novijih izdanja, a posjetiteljima je dostupno obrađeno digitalizirano gradivo. U Digitalnom arhivu za pregled su dostupni dijelovi zbirki planova i nacrti objekata iz Križevaca i Daruvara, povijesne karte grada Bjelovara, nacrti objekata Gradskog poglavarstva Bjelovar u razdoblju od 1881. do 1906. godine, te razdoblju između 1907. do 1940. godine, zatim zbirke planova i nacrti sakralnih objekata i školskih zgrada, zbirka starih računa i namira Narodne knjižnice Petar Preradović Bjelovar te pisma bjelovarskog sudionika iz Prvog svjetskog rata koji je bio ruski zarobljenik.

5.1. Izložbena djelatnost

Kako bi ostao relevantan i vidljiv javnosti, Arhiv se u posljednjih par godina posvetio izložbama vezanim uz Međunarodni dan arhiva koji se obilježava svake godine 9. lipnja, dok se u vrijeme Dana europske baštine i Noći muzeja u arhivu organiziraju izložbe na temu dostupnog arhivskog gradiva zanimljivog sadržaja.

Pošto Državni arhiv u Bjelovaru trenutačno nema dovoljno vlastitog izložbenog prostora, sve opsežnije i kompleksnije izložbe su napravljene u komunikaciji s ostalim srodnim institucijama kao što je Gradski muzej u Bjelovaru te su najčešće tamo postavljane. Osim s Muzejom, Arhiv također surađuje s Narodnom knjižnicom Petar Preradović u Bjelovaru, 4. osnovnom školom u Bjelovaru te Srednjoškolskim centrom u Bjelovaru u čijim prostorima

također znaju biti postavljene izložbe Arhiva. „Sudjelovanjem u manifestaciji Noći muzeja 2017. godine, glavni izložbeni prostor Arhiva postalo je prizemlje zgrade na Trgu Eugena Kvaternika 6 u Bjelovaru, koje se pokazalo kao odličan ambijent za izložbe manjeg opsega.“⁷⁷

Popis izložbi:

- Iz Muzeja u Arhiv: arhivske zbirke 59 godina poslije (2020.)
- Španjolska gripa – bjelovarska priča (2020.)
- Terezijana – Kraljevska zabava u kraljevskom gradu (2020.)
- Priče Bjelovarske Gimnazije (2020.)
- Bjelovar i Bjelovarčani na filmu (2019.)
- Bjelovarski biciklizam, Dan arhiva (2019.)
- Arhivi i digitalizacija - od mikrofilma do digitalnog arhiva (2019.)
- Tragedija Velikog rata (2018.)
- 1968. Bjelovar, Hrvatska, Svijet (2018.)
- Noć muzeja „Sportski Bjelovar“ (2018.)
- Od pera do satelita - Bjelovar na katastarskim kartama (2017.)
- Glazba iz arhiva - HORKUD 'Golub' (2017.)
- Bjelovarske bolnice u Velikom ratu 1914.-1918. (2014.)
- Dan arhiva (Školska arhitektura 19. i 20. stoljeća...) muzej (2013.)
- Bjelovarsko kazalište 1945.-1962. na dokumentarnoj fotografiji (2012.)
- 15. obljetnica Domovinskog rata i ratnih događanja u Bjelovaru (2006.)
- Karte bjelovarskog vojnog komuniteta od 1772. do kraja 19. st. (2003.)
- Bjelovarska društva i udruge od 18. do prve polovine 20. stoljeća (2003.)
- Iz povijesti bjelovarskog školstva (2002.)
- Bjelovar 29. rujna 1991. (2001.)
- Izložba plakata 1859.-2000. (2001.)
- Vojno redarstvena operacija Bljesak 1995. (2000.)

⁷⁷ Krivić Lekić, M. Državni arhiv u Bjelovaru. O arhivu – Izložbena djelatnost. 2020. URL: http://dabj.hr/arhiv.php#!tabset_0=6 (25.1.2022.).

5.2. Izdavačka djelatnost

Arhiv se od svojeg osnutka nije konstantno bavio izdavačkom djelatnošću, zbog čega ju je moguće podijeliti na dva aktivna razdoblja:

1. izdavačka djelatnost Historijskog arhiva u Bjelovaru od 1961. godine do 1982. godine
2. izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru od 2002. godine do danas.

Već po ovoj podjeli je vidljivo da je Arhiv u razdoblju između 1982. i 2002. godine prestao s objavljivanjem bilo kakvih časopisa, knjiga, biltena ili publikacija. Također ne postoje evidentirani podaci o izdavanju istih. Tiskano je i sačuvano svega nekoliko deplijana izložbi. Arhiv je nakon 20 godina stanke ponovo pokrenuo svoju izdavačku djelatnost počevši 2002. godine s kojom je nastavio sve do danas.⁷⁸

5.2.1. Izdavačka djelatnost Historijskog arhiva u Bjelovaru (1961.-1982.)

U prvom razdoblju djelovanja, Arhiv je kao kulturna ustanova za to vrijeme imao zadaću promicanja vladajuće ideologije, stoga su sve publikacije bile vezane uz arhivsko gradivo čija je tematika bila povezana s radničkim pokretom, partizanskom borbom i komunističkom partijom.⁷⁹ Iz prvog razdoblja može se istaknuti ovih pet izdanih publikacija:

1. Velagić, Savo. *Daruvarski partizanski odred*. Zagreb : Epoha ; Bjelovar : Historijski arhiv, 1963., 124. str. : ilustr., zemljop. karta ; 21 cm
2. Velagić, Savo. *Bjelovarski partizanski odred*. Zagreb : Epoha ; Bjelovar : Historijski arhiv, 1964., 127 str.; [10] str. tabli : ilustr., zemljop. karta ; 21 cm
3. Velagić, Savo. *Bilogorski partizanski odred*. Virovitica : Novinska i radio-informativna ustanova ; Bjelovar : Historijski arhiv, 1969., 249 str. : ilustr. ; 21 cm
4. Velagić, Savo. *Druga konferencija Okružnog komiteta KPH Bjelovar 5. juna 1941. na Kalniku : povodom 50-godišnjice SKJ i SKOJ-a : 1919-1969*. Bjelovar : Historijski arhiv, 1969. 83 str. : ilustr. ; 20 cm
5. Jurlina, Branko. *Dnevne migracije radnika u Bjelovar*. Bjelovar : Historijski arhiv Bjelovar, 1982., 133 str. : 18 graf. prikaza ; 20 cm

⁷⁸ Petrec, T., Hebrang Grgić, I., Krivić Lekić, M. Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru u kontekstu izdavaštva ostalih hrvatskih arhiva : bibliografija publikacija bjelovarskog arhiva // Arhivski vjesnik. 56, 1(2013), str. 298.

⁷⁹ Isto, str. 298.

5.2.2. Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru (2002. do danas)

Kako bi nadoknadili za period tijekom kojeg nije objavljena ni jedna publikacija, Državni arhiv u Bjelovaru je od 2002. godine započeo intenzivniju izdavačku djelatnost. Publikacije u ovom periodu su uglavnom tematski vezane uz proslave važnih godišnjica koje slave nacionalnu i lokalnu povijest te povijest i razvitak samog Arhiva.⁸⁰

Državni arhiv u Bjelovaru je do danas sudjelovao kao izdavač ili suizdavač ovih publikacija:

1. Ružić, T. Krivić Lekić, M., Ađulović, S., Špoljarić, P. Iz Muzeja u Arhiv: arhivske zbirke 59 godina poslije; biblioteka Katalozi izložbi, Državni arhiv u Bjelovaru 2020, 44 str.: ilustr. u bojama; 30 cm
2. Ružić, T. Bjelovarski biciklizam – blistava prošlost, aktivna sadašnjost i zanimljiva budućnost; biblioteka Katalozi izložbi, Državni arhiv u Bjelovaru 2019., 64 str. : ilustr. u bojama; 30 cm
3. Ađulović, S. Arhivi i digitalizacija - od mikrofilma do digitalnog arhiva, biblioteka Katalozi izložbi, Državni arhiv u Bjelovaru 2019., 44 str.: ilustr. u bojama; 30 cm
4. Abramović, Z., Katanić, F., Krivić Lekić, M., Marušić Lazić, H., Renić, Z. Tragedija Velikog rata, biblioteka Katalozi izložbi, Državni arhiv u Bjelovaru 2018., 20 str. : ilustr. u bojama; 28 cm
5. Krivić Lekić, M. i Đurasek, M. Etnografska spomenica – Raven, biblioteka Arhivska spomenica, Državni arhiv u Bjelovaru 2018., 84 str. : ilustr. u bojama; 28 cm
6. Krivić Lekić, M. Sportska društva i udruženja – tematski vodič kroz fondove Državnog arhiva u Bjelovaru. Bjelovar. Državni arhiv u Bjelovaru, 2018., 36 str., 28 cm
7. Ađulović, S. Od pera do satelita : Bjelovar na katastarskim kartama : katalog izložbe; [fotografija Zoran Tokić ; urednik kataloga Martina Krivić Lekić]. Državni arhiv u Bjelovaru, 2017., 21 str. : ilustr. u bojama; 28 cm
8. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru: 1961.-2011. / [autori Senad Ađulović, Martina Krivić Lekić, Željko Pleskalt, Tatjana Ružić, Mladen Vezmarović ; urednik Željko Pleskalt]. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011., 57 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 21 cm
9. Statut grada Bjelovara / [glavni urednik Željko Pleskalt]. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2009., 111 str. : ilustr. (pretežno u bojama), faks. ; 24 cm

⁸⁰ Isto, str. 300.

10. Kuenzl, R. Povijest Križevačke i Đurđevačke graničarske pješačke pukovnije / [glavni urednik Željko Pleskalt ; prijevod Danijela Marjanić]. Bjelovar : Državni arhiv Bjelovar, 2008., 126 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 31 cm
11. Ratni dnevnik C.K. Varaždinske pješačke pukovnije br.16. : svezak 2 : 30. siječnja 1915.-23. lipnja 1918. / [urednik Željko Pleskalt ; prijevod Danijela Marjanić]. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2004., 296 str. : ilustr. ; 24 cm
12. Ratni dnevnik C.K. Varaždinske pješačke pukovnije br.16. : svezak 1 : 26. srpnja 1914.-29. siječnja 1915. / [urednik Željko Pleskalt ; prijevod Danijela Marjanić]. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2004., 100 str. : ilustr. ; 24 cm
13. Slukan-Altić, M. Povijesni atlas gradova : 1. svezak : Bjelovar. Bjelovar : Državni arhiv ; Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2003., 213 str. : ilustr., planovi (pretežno u bojama), zemljop. crteži ; 32 cm
14. 40 godina bjelovarskog arhiva. / [urednik Željko Pleskalt ; suradnici Senad Ađulović, Mladen Vezmarović]. Bjelovar : Državni arhiv Bjelovar, 2002. - 118 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 30 cm
15. Pleskalt, Ž. Zastali u vječnosti ljubeći oltar Domovine : Kusonje 1991./1993. / Bjelovar : Grad Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002., 122 str. : ilustr. ; 29 cm
16. Lovrak, M. Bjelovarom, stazama djetinjstva. Uredile Z. Renić i M. Krivić Lekić. 2020. 100 stranica, u boji.

6. Korištenje arhivskog gradiva

Shodno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima i Pravilniku o korištenju javnog arhivskog gradiva u arhivu, svi građani Republike Hrvatske te pravne osobe u Hrvatskoj imaju isto pravo uporabe arhivskog gradiva pod jednakim uvjetima.⁸¹ Isti zakon definira arhiv kao „pravnu osobu ili ustrojstvenu jedinicu u pravnoj osobi (arhiv u sastavu) čija je temeljna zadaća čuvati, obrađivati i omogućiti korištenje dokumentarnog i arhivskog gradiva.“ Pod korištenje spada uvid, kopiranje, publiciranje, predstavljanje, izrada i izdavanje ovjerenih preslika arhivskog gradiva, neovisno na kakvom je mediju zapisano.⁸²

Da bi korisnici došli do traženih informacija ili određenih dokumenata putem fonda Arhiva, potrebno je služiti se obavijesnim pomagalicama koja su ishod sređivanja i opisivanja arhivskog gradiva u Arhivu. Korištenje arhivskog gradiva je pokazatelj učinkovitosti i svrhe djelovanja svakog arhiva i njegovog društvenog i kulturnog utjecaja u društvu, pa tako i Državnog arhiva u Bjelovaru.⁸³

Pri korištenju arhivskog gradiva razlikuju se uglavnom dva oblika korištenja i dvije kategorije korisnika: korištenje gradiva kojim fizičke ili pravne osobe stječu određena prava ili ga koriste u svome radu, te korištenje gradiva u znanstvene, kulturno-prosvjetne i druge slične svrhe.⁸⁴

Gradivo u Državnom arhivu u Bjelovaru se koristi na sve gore navedene načine. Korištenje arhivskog gradiva Arhiva evidentira se podacima o korisnicima, načinu korištenja i vrsti korištenog gradiva. Pomoću tih evidencija se mogu iščitati svi pomaci u strukturi korisnika i njihovoj zainteresiranosti za određene tipove arhivskog gradiva. Kroz evidencije je također moguće uočiti potrebe prilagodbe arhiva društvenim, ekonomskim i povijesnim promjenama koje su se desile otkako postoji Državni arhiv u Bjelovaru.⁸⁵

⁸¹ *Narodne novine* (Zagreb) 121(2019).

⁸² *Narodne novine* (Zagreb) 61(2018).

⁸³ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 31.

⁸⁴ Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002, str. 30.

⁸⁵ *Isto*, str. 32.

Građani čine najučestaliji tip korisnika arhivskog gradiva te oni ujedno arhivu podnose zahtjeve za izdavanje određenih podataka. U Državnom arhivu u Bjelovaru moguće je podnijeti slijedeće zahtjeve:⁸⁶

- Zahtjev za izdavanje građevinskih dozvola
- Zahtjev za izdavanje izvataka iz matičnih knjiga
- Zahtjev za izdavanje ostalih podataka
- Zahtjev za izdavanje podataka o radu
- Zahtjev za izdavanje sudskih spisa
- Zahtjev za izdavanje uvjerenja o školovanju
- Zahtjev za korištenje gradiva prije isteka rokova dostupnosti.

U posljednje vrijeme se uglavnom najviše izdaju preslike dokumentacija vezanih uz prostorno planiranje, građevinarstvo i urbanizam, odnosno građevinske i uporabne dozvole, projektna dokumentacija i slično. Osim toga traženi su dokumenti imovinsko-pravne naravi s ciljem utvrđivanja odnosa vezanih uz konfiskacije, nacionalizaciju, i kupoprodajne ugovore, zatim dokumenti potrebni za određivanje radnog staža i iznose plaća, potvrde o postignutoj stručnoj spremi, preslike iz matičnih knjiga rođenih, vjenčanih, i umrlih, sudska dokumentacija vezana uz ostavine, kaznene i parničke spise, utvrđivanje očinstva, te drugi zahtjevi korisnika.⁸⁷

Tijekom 90-ih godina 20. stoljeća, promjenom društveno-političkog državnog uređenja 1990. godine i donošenjem Zakona o naknadi za imovinu oduzetu konfiskacijom, nacionalizacijom, agrarnom reformom i kolonijalizacijom poslije 1945. godine⁸⁸, značajna količina građana je u to doba zahtijevala dokumente pomoću kojih su mogli dobiti svoje pravo na odštetu. Postupak otuđenja imovine je sam po sebi bio veoma kompleksan i bio je vođen na više razina državne vlasti. Traženje podataka ovakve vrste je zahtijevalo visoku razinu stručnosti u utvrđivanju nadležnosti stvaratelja čija je imovina bila oduzeta te je za pretraživanje i filtriranje obično nedorađenih ili oštećenih fondova bilo potrebno uložiti mnogo vremena i truda.⁸⁹

⁸⁶ Krivić Lekić, M. Državni arhiv u Bjelovaru. Korištenje arhivskog gradiva – Obrasci zahtjeva za gradivom. 2020. URL: http://dabj.hr/gradivo.php#!tabset_0=2 (25.1.2022.).

⁸⁷ Podaci preuzeti iz Krivić Lekić, M. Izvještaj o radu Državnog arhiva u Bjelovaru za 2017.-2020. godinu. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2021.

⁸⁸ *Narodne novine* (Zagreb). 92(1996).

⁸⁹ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 33.

Najčešća usluga koju korisnici traže u arhivima jest izdavanje i izrada ovjerenih preslika arhivskog gradiva, čime se najviše opravdava i potvrđuje upravna vjerodostojnost arhiva. U slučaju Državnog arhiva u Bjelovaru, skoro 9.000 obrađenih jedinica te isto toliko izdanih preslika zahtijevanih dokumenata u posljednjih desetak godina to i potvrđuje. Pronalaženje traženih dokumenata zahtijevalo je da se pregleda oko 20.000 tehničkih jedinica, odnosno knjiga, svežnjeva ili kutija spisa.⁹⁰

Ponekad se prilikom posudbe veće količine arhivskog gradiva izlazi u susret, ako je riječ o državnoj instituciji kao što je Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje na primjer te se sklapaju posebni kriteriji posudbe. Time se olakšava posao zaposlenicima arhiva, kao i drugoj strani koja potražuje gradivo, u ovom slučaju mirovinskoj službi.⁹¹

Istraživači čine drugu vrstu korisnika, jer oni sami pregledavanju arhivsko gradivo u čitaonici koje je vezano uz neku određenu temu, razdoblje, predmet, osobu i slično, ovisno o tome što ih zanima. Bitno je istaknuti da postoje zakonom propisana ograničenja koja pri uporabi arhivskog gradiva štite interes pojedinih građana ili državni interes. Prema Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima, dostupnost i korištenje gradiva u arhivima je određeno na slijedeći način: „Javno arhivsko gradivo dostupno je od njegova nastanka ako zakonom nije određeno drukčije, osobni podaci dostupni su tek nakon 100 godina od rođenja osobe, a gradivo označeno stupnjem tajnosti 40 godina nakon nastanka.“⁹²

Zanimanje istraživača se s vremenom mijenjalo, te je tako od osnutka arhiva pa sve do kraja 80-ih godina 20. st. uglavnom prevladavalo zanimanje za gradivo o događajima i osobama iz povijesti Komunističke partije, radničkog pokreta i Narodnooslobodilačkog pokreta 1941.-1945. godine. Početkom hrvatske samostalnosti 1990. godine istraživače počinju zanimati različite političke, gospodarske, kulturne i prosvjetne teme. Prilikom preuzimanja značajne količine matičnih knjiga svih vjerskih udruga s područja svoje nadležnosti 1992. godine, veliko zanimanje domaćih, a ponajviše stranih istraživača, bilo je usredotočeno na genealoška proučavanja u vlastite svrhe. Priličan interes u istraživanju svoga podrijetla pokazali su i hrvatski iseljenici druge i treće generacije koji potječu iz ovoga kraja, a žive u SAD-u i nekim zapadnoeuropskim zemljama.⁹³

⁹⁰ Isto, str. 34.

⁹¹ Isto, str. 34.

⁹² Narodne novine (Zagreb). 61(2018).

⁹³ Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011. str. 36.

7. Zaključak

Bez obzira što su uvjeti za osnivanje arhiva u Bjelovaru bili povoljni u vrijeme razvoja i ustrojavanja mreže arhivskih ustanova u Hrvatskoj u razdoblju između 1956. pa do 1962. godine, bilo je potrebno više vremena da se arhiv unaprijedi i da djeluje na razini moderne arhivske ustanove. Jedan od glavnih problema na početku rada arhiva, koji ga je pratio sve do 1997. godine, je bilo pitanje financiranja rada ustanove. Tadašnje vlasti i lokalna uprava i samouprava jednostavno su zanemarivali Arhiv i nisu ga smatrali dovoljno značajnim, bez obzira što su zadaće Arhiva bile potrebne za očuvanje i promicanje kulture, ali i za ostvarivanje pojedinih prava građana. Drugi glavni problem arhiva bilo je konstantno pitanje smještaja arhivskog gradiva i nedostatak adekvatnog spremišnog prostora. Problem kapaciteta je bio riješen 2004. kada je bila dovršena izgradnja novog spremišta, no u međuvremenu je arhiv izgubio pravo na stalni smještaj arhivskog gradiva u istom spremištu. Arhiv će do 2025. godine morati premjestiti svo arhivsko gradivo iz spremišta u neki drugi adekvatni prostor za smještaj gradiva, a to spremište prepustiti u korist Bjelovarsko-križevačke biskupije. Izgradnja novog spremišta čija je prva faza planiranja započeta 2020. godine trebala bi riješiti problem prostora i pohrane arhivskog gradiva ukoliko izgradnja bude dovršena do 2025. godine. Osim problema spremišnog prostora, Arhiv je također često morao mijenjati svoju lokaciju, što je dodatno otežavalo rad arhiva. Arhiv isto tako u odnosu s koliko gradiva raspolaže i koliki mu je prostor nadzora, ima nedovoljan broj zaposlenika.

Unatoč poteškoćama na koje je nailazio od svojeg nastanka, i činjenici da mu je dugo trebalo da se profilira kao značajna ustanova, arhiv se do danas ipak uspješno razvio. Arhiv se modernizirao i radi u skladu s ostalim arhivima u Hrvatskoj, ali i u Europi. Sve više gradiva se digitalizira i dostupno je na mrežnim stranicama arhiva putem digitalnih izložbi i u obliku digitalnog arhiva. Vijesti o arhivu i zanimljivi sadržaji arhiva također su dostupni na Facebook i Instagram profilima Državnog arhiva u Bjelovaru. Izložbena i izdavačka djelatnost arhiva su također dobile značajniju ulogu u posljednje vrijeme.

Sve u svemu, Državni arhiv u Bjelovaru nastavlja obnašati svoju dužnost kao kulturna i informacijska ustanova na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Jednom kad se zaposli veći broj zaposlenika, dovrši izgradnja novog namjenskog spremišta za zbrinjavanje arhivskog gradiva, te time ukloni i problem dislociranosti arhiva, Državni arhiv u Bjelovaru bi trebao biti u puno povoljnijoj poziciji za doprinos u cjelokupnoj arhivskoj struci.

Literatura

1. Brenneke, A. Archivkunde. Leipzig, 1953.
2. Buturac, J. Opći inventar Državnog arhiva u Zagrebu („Arhivist“ 1/1954, Dod. I)
3. Casanova, E. Archivistica. Siena, 1928. 2. izd.
4. Ciceri, A. Archivi e Archivistica. Milano, 1952.
5. Državni arhiv Bjelovar. Pola stoljeća Državnog arhiva u Bjelovaru : 1961.-2011., Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2011.
6. Karaman, I. Studije i prilozi iz arhivistike. Zagreb, 1993.
7. Krivić Lekić, M. Državni arhiv u Bjelovaru. 2020. URL: <http://dabj.hr/> (25.01.2022.)
8. Krivić Lekić, M. i Hebrang Grgić, I. Rukopisi nastali u Državnom arhivu Bjelovar 1961. - 1972. godine. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru. 2015. str. 303-324
9. Krivić Lekić, M. Plan rada za 2020. godinu. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2019.
10. Miculinić, R. Sjećanje na arhiv Bjelovarsko-križevačke županije. Bjelovar, 7. svibnja 2000.
11. Petrec, T., Hebrang Grgić, I., Krivić Lekić, M. Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Bjelovaru u kontekstu izdavaštva ostalih hrvatskih arhiva : bibliografija publikacija bjelovarskog arhiva // Arhivski vjesnik. 56, 1(2013), str. 289-306.
12. Pleskalt, Ž. 40 godina bjelovarskog Arhiva. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2002.
13. Pleskalt, Ž. Izvješća o radu za 2008. godinu. Bjelovar : Državni arhiv u Bjelovaru, 2009.
14. Sobodić, B. Državni arhiv u Bjelovaru dobit će novu zgradu spremišta i popratnih prostora. Bjelovar-info medij. 2020. URL: <https://bjelovar.info/aktualno/drzavni-arhiv-u-bjelovaru-dobit-ce-novu-zgradu-spremista-i-popratnih-prostora/> (25.01.2022.)
15. Šišić, F. Pregled povijesti hrvatskoga naroda. Zagreb, 1920.

Izvori

1. Državni arhiv u Bjelovaru, Gradsko poglavarstvo Križevci 1918. - 1941. HR-DABJ-39
2. Državni arhiv u Bjelovaru, HR-DABJ-550, Državni arhiv u Bjelovaru (1961-1992), Godišnja izvješća o radu (1961/1990), kutija 39
3. Državni arhiv u Bjelovaru, Krivić Lekić, M. Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i radnim mjestima u Državnom arhivu u Bjelovaru. Bjelovar. 2020.
4. Državni arhiv u Bjelovaru, Krivić Lekić, M. Strateški plan Državnog arhiva u Bjelovaru za razdoblje 2019. – 2022., Bjelovar. 2018.
5. Državni arhiv u Bjelovaru, Vojni komunitet Bjelovar 1772. – 1871. HR-DABJ-1
6. Državni arhiv u Bjelovaru. Krivić Lekić, M. Izvještaj o radu Državnog arhiva u Bjelovaru za 2020. godinu. Bjelovar. 2021.
7. Državni arhiv u Bjelovaru. Krivić Lekić, M. Izvještaj o radu Državnog arhiva u Bjelovaru za 2019. godinu. Bjelovar. 2020.
8. Državni arhiv u Bjelovaru. Krivić Lekić, M. Izvještaj o radu Državnog arhiva u Bjelovaru za 2018. godinu. Bjelovar. 2019.
9. Državni arhiv u Bjelovaru. Krivić Lekić, M. Izvještaj o radu Državnog arhiva u Bjelovaru za 2017. godinu. Bjelovar. 2018.
10. Državni arhiv u Bjelovaru. Krivić Lekić, M. Plan rada za 2022. godinu. Bjelovar. 2021.
11. Narodne novine (Zagreb) 41(1962), 28(1963), 90(1992), 92(1996), 10(1997), 90(2002), 93(2004) 63(2004), 106(2007), 61(2018), 98(2019), 121(2019), 105(2020)
12. Opći zakon o državnim arhivima. Službeni list FNRJ 12/1950., čl. 2.
13. Sporazum o donaciji Vlade RH, Državnog arhiva u Bjelovaru, Zagrebačke nadbiskupije i Župe sv. Marka Križevčanina iz Zagreba, klasa 940-01/09-03/01

8. Popis slika

Slika 1. Shematski prikaz ustanove	16
--	----

Državni arhiv u Bjelovaru – od nastanka do danas

Sažetak

Ovaj rad proučava povijest i razvoj Državnog arhiva u Bjelovaru koji počinje s radom 1961. godine pod nazivom Historijski arhiv u Bjelovaru. Odluku o njegovom osnivanju donosi Narodni odbor kotara Bjelovar u lipnju 1961. godine nakon usuglašavanja s Narodnim odborima kotareva Križevci i Daruvar. Prva odluka o teritorijalnoj nadležnosti arhiva donesena je 1963. godine. Zbog promjena društveno-političkog sustava početkom 1990-ih, Arhiv mijenja naziv u Povijesni arhiv u Bjelovaru. Donošenjem novog zakona 1997. godine Arhiv dobiva naziv Državni arhiv u Bjelovaru koji je zadržao do danas. Arhiv je 2000. godine započeo projekt izgradnje novog arhivskog spremišta. Izgradnja je započela 2002. godine, a dovršena je 2004. godine. Do zadnje promjene nadležnosti Arhiva dolazi 2008. godine osnivanjem novih arhiva u Križevcima i Virovitici. U posebnom poglavlju se nalazi cjelovit prikaz organizacije i raspodjele rada Državnog arhiva u Bjelovaru, a posebno su naglašeni rad i zadaće Odjela za sređivanje i opis arhivskog gradiva, te Službe za zaštitu arhivskog i dokumentarnog gradiva izvan arhiva. U ovom radu je također obrađena i akvizicijska politika arhiva prema kojoj Arhiv po službenoj dužnosti preuzima arhivsko i dokumentarno gradivo nastalo radom državnih tijela, ustanova, javnih poduzeća i drugih javnih službi čija se djelatnost obavlja na području nadležnosti Državnog arhiva u Bjelovaru. U završnom dijelu rada su opisane usluge koje arhiv pruža korisnicima i zajednici.

Ključne riječi: arhiv, Bjelovar, arhivsko gradivo, povijesni razvoj, ustroj

The State Archives in Bjelovar – from its foundation to present day

Summary

This thesis explores the history and development of the State Archives in Bjelovar which begins its work in 1961. under the name Historical (hrv. Historijski) Archives in Bjelovar. The National District Committee of Bjelovar, after an agreement with the National District Committees of Križevci and Daruvar, has made a decision to establish the Archive in June 1961. The first decision on the territorial jurisdiction of the Archive was made in 1963. Due to changes in the socio-political system in the early 1990s, the Archives changed its name to the Historical (hrv. Povijesni) Archives in Bjelovar. By adopting the new law in 1997, the Archive changed its name to the State Archives in Bjelovar, which it has retained to this day. In the year 2000, the Archive initiated the project of building a new archive repository. Construction began in 2002 and finished in 2004. The last jurisdictional change occurred in 2008 with the establishment of new archives in Križevci and Virovitica. A complete chapter provides a focused view of the organization and distribution of work of the State Archives in Bjelovar, with particular emphasis on the work and tasks of the Department of arrangement and description of archival materials, as well as the Service for protection of archival and registry materials outside the archives. This thesis also discusses the acquisition policy of the archives, according to which the Archive takes over *ex officio* archival and registry materials created by the work of state bodies, institutions, public companies and other public services whose activities are carried out within the jurisdiction of the State Archives in Bjelovar. The final section describes the services that the Archive provides to its users and the community.

Key words: archive, Bjelovar, archival materials, historical development, structure